

Какой бы ни была социалистическая идеология, она создавала в головах большинства граждан СССР *абстрактную доминанту*, или, лучше сказать, *доминанту абстрактного*, которая в той или иной степени пересиливала или, по крайней мере, ослабляла стремление исключительно к материальной выгоде и удовольствиям. Сейчас такой *общей* абстрактной доминанты нет, а все попытки ее создать оканчиваются жалким поражением. Как ближайшее очевидное следствие этого наблюдаем духовную деградацию населения. Особенно все это заметно на примере молодого поколения, людей в возрасте до 20-25 лет. Пожалуй, можно утверждать, что это как раз главная проблема современной молодежи – отсутствие или очень малая доля *абстрактного* в ее голове, или, правильнее сказать, доля влияния, оказываемая абстрактным на ее самоопределение, определение ее жизненных приоритетов, поглощенность, захваченность материальным, конкретным. Именно в этом, надо думать, корень всех социальных бед, ассоциируемых ныне с молодым поколением (молодежная преступность, наркомания, пьянство и т.п.).

Если нет общей абстрактной доминанты, человек старается сам ее создать. Однако это не легко и далеко не каждому это удастся. Родители в этом сейчас мало в чем способны помочь детям, поскольку они сами подобную доминанту утратили. А придет ли Мессия?

ІДЕЯ ПОСТУПУ В ІСТОРІОСОФІЇ «РАНЬОГО» ФРАНКА

Доп. – доц. Артюх В.О.

Ідея поступу, остаточно сформована у XVIII столітті й розвинута вже у XIX, мала багатьох прихильників і серед представників української філософсько-історичної і соціальної думки. Одним з таких українських інтелектуалів, що підпав під вплив цього масового вірування модерної епохи був Іван Франко (1856-1916).

У своїй ранній роботі «Мислі о еволюції в історії людськості» (1881 р.) Франко стверджує: «Щоб одним поглядом обняти всі факти історії, треба стати на вищу точку – загальної еволюції». Визначаючи семантику поняття еволюція, він схиляється до тієї думки, що еволюція (розвиток) – це не лише те, що протистоїть революції, але й виходячи «від первісної дикості чоловіка, містить в собі поступ *яко головний і вироджування (дегенерацію) яко побічний, підрядний складник*» [4, с. 81]. Отже, еволюція як родове поняття містить у своєму обсязі й видові поняття прогресу (поступу) і поняття регресу (виродження).¹ Розглядаючи взаємодію між поступом і регресом («поступом назад») мислитель стверджує, що «поступ наперед є проявою первісною, переважаючою і нормальною; поступ назад – проявою пізнішою і хоробливою» [4, с. 82]. Таким чином, Франко не був прихильником ідеї однолінійного поступу. Загальна еволюція не є єдиним процесом, а швидше сукупністю відносно автономних процесів, які включають крім ускладнення та вдосконалення і регресивне спрощення суспільної організації.

Розглядаючи далі процес людської історії під кутом зору еволюції, Франко незважаючи на слабе знання багатьох сторін «теорії наукового соціалізму» все ж таки за аналогією з марксистськими постулатами вибудовує періодизацію людської історії. Еволюція у нього існує у формі стадіального розвитку. І першою такою стадією (добою) на сходинках поступу мислитель називає первісну. У свою чергу ця доба розділяється

¹ Для порівняння наведемо співвідношення між поняттями еволюції та поступу у російського релігійного філософа Сергія Булгакова, одного з найбільш глибоких критиків ідеї прогресу з позицій релігійної філософії. Він писав: «теория прогресса является для механистического миропонимания теодицеей, без которой не может, очевидно, человек обойтись. Рядом с понятием эволюции, бесцельного и бессмысленного развития, создается понятие прогресса, эволюции телеологической, в которой причинность и постепенное раскрытие цели этой эволюции совпадают до полного отождествления... Оба учения – о механистической эволюции и о прогрессе, – как бы они ни разнились по своим выводам, – соединены между собою необходимой внутренней если не логической, то психологической связью» [1, с. 9].

на два періоди. Перший – це первісний: «зовсім темна доба розсипного життя людей», за якої «чоловік жив цілковитим звіром по лісах, по деревах і по скалах, не знаючи нічого, не думаючи, не застановляючись, без мови, без віри, без найменшого сліду якої-небудь культури, жив з дня в день в ненаситній, безмірно важкій боротьбі за існування» [4, с. 91]. За першим іде другий період, котрий він за Г.Спенсером називає періодом «панування церемоній та обрядів».

Первісній добі в цілому у найбільш повній мірі притаманна дія дарвіністського закону боротьби за існування. Взагалі самі позитивісти (до ідей яких у багатьох аспектах наближалися й погляди молодого Франка) із задоволенням використовували постулати дарвінізму, прикладаючи їх до соціального життя. Першим соціал-дарвіністом з повним правом можна вважати все того ж Г.Спенсера, у соціологічній теорії якого дарвіністські аргументи займають центральне місце. Молодий Франко джерела суспільного розвитку також вбачає в дарвіністській ідеї закону природного добору, бо «... чоловік, яко звір по своїй організації, навіть яко звір суспільний, стоїть під силою того закону» [4, с. 106]. У первісну добу «...природний добір з поля біологічного переходить на поле соціологічне, і конечна річ, що на тім новім полі мусить прийняти й новий вигляд, не змінюючи, впрочім, своєї істоти» [4, с. 106]. Взагалі, ті моменти соціал-дарвінізму, що так яскраво проявляються у ранній творчості Франка характеризуються однією типовою ознакою – соціальне життя виступає полем безперервної боротьби, конфліктів між індивідами, соціальними групами та інституціями. «Цивілізація і поступ» розпочинаються тоді, коли боротьба за існування переходить від боротьби «кожної одиниці з оточуючою природою за своє існування» на якісно новий рівень – до творення колективних форм існування (асоціацій та кооперації) як наслідку такої боротьби та тепер уже боротьби за існування між такими колективами [4, с. 95]. Втім, незважаючи на застосування Франком до теорії еволюції ідей соціал-дарвінізму, ми не помічаємо у нього відвертого біологічного редуccionізму хоча б

тому, що поширення законів природного добору та боротьби за існування обмежується в основному первісною добою і, що ще важливіше, боротьба за існування виступає лише одним із моментів у діалектичній взаємодії з процесами кооперації і взаємодопомоги. І тут він навіть закидає деяким дарвіністам, які недобачають, що «тільки здруження людей в громади, племена і держави могло розвинути в них тисячні духові спосібності, саму основу всякої культури» [4, с. 95].

Другою добою в історії людства Франко називає «старинний світ», буквально перекладаючи з латинської на українську мову термін *antiquus* (античний). Але як видно з подальшого викладу в це поняття він включає не лише як прийнято історію Греції та Риму, але й країн Стародавнього Сходу. Для цієї історичної доби притаманні дві характерні взаємопов'язані риси: тиранічна форма правління, коли «всі вільні в державі не мали ніякого політичного права супроти царя» [4, с. 117] та рабство («невольництво»), джерелом якого були часті війни. Франко також констатує і специфіку суспільного ладу на Сході, коли визначає роль сільської общини в його історії («Розуміється, що де користь з общинного господарювання рівноважить або й перевищала його недогоди, там воно вдержалося й донині, як на острові Ява, в Індії, Росії і т.д.» [4, с. 114]). Отже, тут можна припустити, що ідеї, які у Маркса і Енгельса врешті вилились у вчення про специфічний «азіатський спосіб виробництва» та можливість переходу в Росії до соціалізму через селянську общину йому були відомі.

Перехід від доби «з старовинного світа до середніх віків» та й увесь наступний період феодалізму розуміється Франком як «почасти регрес, а почасти й прогрес». На початку середніх віків у добу «великої вандрівки народів» однозначно переважає регрес, Франко навіть називає цю добу «одним з найвидніших... збочень в історії» [4, с. 117-118]. Поступ же у порівнянні із стародавнім світом полягає в тому, що «підданство, хоть і в яких диких та грубих формах воно не раз проявлялося, все-таки становить поступ гуманності супроти старинного невольництва»

[4, с. 120]. При характеристиці феодального устрою Франко на перше місце виводить відносини «сюзерен – васал», як результат роздавання земель сюзеренами своїм васалам за особисту відданість і службу, але вся ця феодальна ієрархія можлива лише «на ґрунті кріпацтва і підданства ремісників та хліборобів».[4, с. 119].

Далі настає час четвертої доби – «порядку капіталістичного», який у свою чергу, складається з двох послідовних періодів – спочатку йде панування у виробництві мануфактури, на зміну якій приходить фабричне виробництво. Це час економічної і політичної сили «третьої верстви», до якої він зараховує «багачів і капіталістів» [4, с. 126]. Прогрес на цьому етапі теж має суперечливий і не всеобіймаючий характер. Взагалі, «мануфактура і фабрика – се те тло продукційне» [4, с. 130], яке, у свою чергу, визначає всі сторони суспільного і політичного життя людей.

Таким чином помічена ідея поступу в минулому розповсюджується потім Франком і на майбутнє. Ця примусовість операції пренесення наявного поступу з минулого в майбутнє дозволяє потім Франкові сприймати цей самий поступ як об'єктивний механізм, який свідомістю суб'єкта пізнання лише фіксується і називається, але ні в якому разі не твориться. Отже Франком конструюється бажана модель майбутнього, коли «капітал – здобуток вселюдської суспільної праці, буде й суспільною власністю» [4, с. 133]. Робітники, що стали до боротьби із світом капіталу «швидше чи пізніше», але обов'язково вийдуть із неї переможцями і «тоді остануться на світі тільки люди, робочі люди – ні пониж них, ні повиш них не буде іншої верстви. Робоча спілка між людьми дійде до найдосконалішої, нам тепер звісної ступені» [4, с. 134], – підсумовує Франко свої уявлення про особливості руху людської історії. Без опису цієї останньої доби було незрозуміло куди прямує прогрес людства. А так зрозуміло, що метою поступу є щастя маленької пересічної людини («Людина споконвіку прагне до однієї мети – до щастя» [3, с.33]). Отже, щастя – це наперед визначена мета, яка є таким телеологічним

типом зв'язку, що в'яже минуле, теперішнє і майбутнє в єдиний ланцюг історичного процесу. Це означає, що мета, яка не може не відображати реалії теперішнього часу уявно «виймається» з ніші теперішнього й переноситься в самий кінець майбутнього часу і вже звідти вона керує напрямком прогресу, ніби як магніт, притягуючи його до себе. Якщо послуговуватись категоріальним словником Канта, то таке розуміння мети прогресу в чомусь подібне кантівській регулятивній ідеї.

Але Франко не акцентує особливої уваги на цьому модусі майбутнього. Це власне і приводить до елімінації негативних конотацій ідеї поступу у його сприйнятті. Не задаються, наприклад, такі питання, які задав прогресистській вірі інший представник російської філософсько-політичної думки ХІХ ст. Олександр Герцен: «Якщо поступ, – запитує він, – це мета, то для кого ми працюємо? Хто цей Молох, який мірою наближення трудівників до нього замість винагороди відступає і, на втіху виснаженим і приреченим на загибель натовпам людей, які кричать: «ті, хто йде на смерть, вітають тебе», тільки і може відповісти гірким глузуванням, що після їхньої смерті буде прекрасно на землі. Невже правомірно прирікати сучасних людей на жалюгідну долю... бути нещасними робітниками, які по коліно у багні тягнуть барку... з покірливим написом на прапорі «поступ у майбутньому»... Мета, нескінченно далека, це не мета, а виверт» [2, с. 15].

Така в цілому модель «драбини прогресу» у баченні «раннього» Франка. Це лінійна і оптимістична схема еволюції людства як суми взаємодій прогресивного і регресивного факторів при остаточній першості все ж таки прогресивного.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Булгаков С.Н.* Основные проблемы теории прогресса // Проблемы идеализма. - М., 1902. – С. 1-47.
2. *Герцен А.* С того берега // Литературная газета. – 1990. – №9 (5283).
3. *Франко І.* Наука і її взаємини з працюючими класами // *І. Франко.* Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 45. – С. 24-40.

4. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості // І.Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 45. – С. 76-139.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОПУЛЯРНОЇ МУЗИКИ

Доп. - Попова К. ,ПР-41
Наук. кер. - доц. Козинцева Т.О.

Масова культура визначається як специфічна система творення культурних цінностей, які розраховані на масове тиражування та споживання. Масова музична культура є основною гілкою масової культури, так як лише музика не потребує попереднього осмислення і діє одразу на емоції, викликаючи у слухача певні асоціації. Спрощеність та масовість продукту обумовлює реалізацію ним стереотипів, під якими ми розуміємо стандартизований, стійкий, емоційно-насичений, ціннісно-визначений образ.

Масова музична культура як продукт з найбільшим попитом, стала провідною культурною формою, під впливом процесів глобалізації вона перетворилася на феномен загальносвітового масштабу. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема реалізації стереотипів, соціальних та гендерних, у масовій музичній культурі.

За останніми результатами українських чартів найпопулярнішими можна назвати такі композиції: „ЛМЛ” ВІА ГРА, „А я люблю” Юлія Рай, „Відправила меседж” Н. Могілевська, „Пупсик” Тіна Кароль. Ці композиції протрималися або ще тримаються на основних позиціях в чартах, та деякий час займали 1,2,3 місця. На основі цього можна зробити висновок, що дані пісні насправді представляють сучасну українську масову та поп-культуру.

Наприклад, тексти пісень Т.Кароль жартівливо, але привабливо, зображують жінку хтивою, малоосвіченою та недобррозичливою.Звертання представлені нестлиливими словами,